כיתה י' | תנ"ך | שיעור 5 מתוך 13 | 45 דק' | בראשית מב, א-לח

ממלכתי: סיפורי יוסף ואחיו (בראשית לח-נ) נלמדים בחטיבה העליונה בלימודי התנ"ך (קריאה צמודה, ניתוח ספרותי ודיון ערכי); יש לבדוק מול תכנית הבגרות העדכנית ובחירת בית הספר. חמ"ד: לימוד חומש עם פרשנים (רש"י, רמב"ן, אבן עזרא, ספורנו ומדרש); הפרשנות מסומנת כפרשנות. יש לבדוק מול התכנון השנתי של בית הספר.

האחים יורדים למצרים: "אבל אשמים אנחנו"

🎯 מטרות השיעור

- התלמידים יתארו את המפגש הראשון בין יוסף לאחיו, את האשמה בריגול ואת המבחן (מב, א-כו)
- התלמידים ינתחו את התנהגות יוסף ("וַיִּתְנַכֵּר אֲלֵיהֶם", מב, ז) ואת הודאת האחים (מב, כא-כב), בעזרת רש"י, רמב"ן וספורנו
- התלמידים ידונו בשאלה אם יוסף מעניש את אחיו או בוחן אותם, ובתהליך של חרטה

❓ השאלה הגדולה של השיעור

למה יוסף מתנכר לאחיו? כדי להעניש, כדי לבחון, או כדי שהחלומות יתגשמו?

"וַיַּרְא יוֹסֵף אֶת־אֶחָיו, וַיַּכִּרֵם; וַיִּתְנַכֵּר אֲלֵיהֶם" (ז). ובאמצע הפרק האחים אומרים: "אֲבָל אֲשֵׁמִים אֲנַחְנוּ עַל־אָחִינוּ" (כא).

🧪 פתיחה

שואלים: "פגשתם פעם מישהו שפגע בכם לפני שנים. מה הייתם רוצים: התנצלות, נקמה, או לבדוק אם השתנה?" כל תלמיד בוחר אחת ומנמק בקצרה. היום יוסף עומד בדיוק מול השאלה הזו.

📖 הסבר למורה

הירידה. הרעב מביא את יעקב לשלוח עשרה אחים "לִשְׁבֹּר בָּר מִמִּצְרָיִם" (ג), אבל את בנימין הוא משאיר: "פֶּן־יִקְרָאֶנּוּ אָסוֹן" (ד). האחים "וַיִּשְׁתַּחֲווּ־לוֹ אַפַּיִם אָרְצָה" (ו), והחלום הראשון של יוסף (לז, ז) מתגשם.

ההתנכרות (ז-ט). "וַיַּכִּרֵם... וְהֵם לֹא הִכָּרֻהוּ" (ח): המשחק בשורש נכ"ר (הכרה/זרות) ממשיך את "הַכֶּר־נָא" (לז, לב; לח, כה). רש"י: "נַעֲשָׂה לָהֶם כְּנָכְרִי בִּדְבָרִים לְדַבֵּר קָשׁוֹת". "וַיִּזְכֹּר יוֹסֵף – אֵת הַחֲלֹמוֹת" (ט): רמב"ן מסביר שיוסף הבין שהחלום לא התגשם במלואו, כי בנימין חסר, ולכן פעל להביא גם אותו. ספורנו מפרש בכיוון דומה.

המבחן וההודאה (יח-כד). יוסף כולא אחד מהם ודורש להביא את בנימין. האחים אומרים זה לזה "אֲבָל אֲשֵׁמִים אֲנַחְנוּ עַל־אָחִינוּ, אֲשֶׁר רָאִינוּ צָרַת נַפְשׁוֹ בְּהִתְחַנְּנוֹ אֵלֵינוּ, וְלֹא שָׁמָעְנוּ" (כא). זו הפעם הראשונה שאנחנו שומעים שיוסף התחנן בבור. רמב"ן: הם ראו את האכזריות כחמורה יותר מהמכירה עצמה. יוסף, ששומע, "וַיִּסֹּב מֵעֲלֵיהֶם, וַיֵּבְךְּ" (כד); רש"י: "לְפִי שֶׁשָּׁמַע שֶׁהָיוּ מִתְחָרְטִין".

החזרה (כה-לח). הכסף בשקים מבהיל את האחים: "מַה־זֹּאת עָשָׂה אֱלֹהִים לָנוּ" (כח). יעקב מגיב: "אֹתִי שִׁכַּלְתֶּם... עָלַי הָיוּ כֻלָּנָה" (לו) ומסרב לשלוח את בנימין, גם כשראובן מציע ערבות מוזרה (לז). קריאה שלנו (פרפרזה): הפרק מראה איך האחים מתחילים לפרש את מה שקורה להם כתוצאה של המכירה.

📜 הפסוקים (מכון ממרא, נוסח מנוקד)

בראשית פרק מב, פסוקים א-לח

(א) וַיַּ֣רְא יַעֲקֹ֔ב כִּ֥י יֶשׁ־שֶׁ֖בֶר בְּמִצְרָ֑יִם; וַיֹּ֤אמֶר יַעֲקֹב֙ לְבָנָ֔יו, לָמָּ֥ה תִתְרָאֽוּ.

(ב) וַיֹּ֕אמֶר – הִנֵּ֥ה שָׁמַ֖עְתִּי, כִּ֣י יֶשׁ־שֶׁ֔בֶר בְּמִצְרָ֑יִם; רְד֥וּ־שָׁ֖מָּה וְשִׁבְרוּ־לָ֥נוּ מִשָּׁ֛ם, וְנִחְיֶ֥ה וְלֹ֖א נָמֽוּת.

(ג) וַיֵּֽרְד֣וּ אֲחֵי־יוֹסֵ֗ף, עֲשָׂרָ֛ה, לִשְׁבֹּ֥ר בָּ֖ר, מִמִּצְרָֽיִם.

(ד) וְאֶת־בִּנְיָמִין֙ אֲחִ֣י יוֹסֵ֔ף, לֹא־שָׁלַ֥ח יַעֲקֹ֖ב אֶת־אֶחָ֑יו: כִּ֥י אָמַ֛ר, פֶּן־יִקְרָאֶ֥נּוּ אָסֽוֹן.

(ה) וַיָּבֹ֣אוּ בְנֵֽי יִשְׂרָאֵ֗ל, לִשְׁבֹּר֙ בְּת֣וֹךְ הַבָּאִ֔ים: כִּֽי־הָיָ֥ה הָרָעָ֖ב, בְּאֶ֥רֶץ כְּנָֽעַן.

(ו) וְיוֹסֵ֗ף, ה֤וּא הַשַּׁלִּיט֙ עַל־הָאָ֔רֶץ – ה֥וּא הַמַּשְׁבִּ֖יר, לְכָל־עַ֣ם הָאָ֑רֶץ; וַיָּבֹ֣אוּ אֲחֵ֧י יוֹסֵ֛ף, וַיִּשְׁתַּחֲוּ־לוֹ֥ אַפַּ֖יִם אָ֥רְצָה.

(ז) וַיַּ֤רְא יוֹסֵף֙ אֶת־אֶחָ֔יו, וַיַּכִּרֵ֑ם; וַיִּתְנַכֵּ֤ר אֲלֵיהֶם֙ וַיְדַבֵּ֣ר אִתָּ֔ם קָשׁ֖וֹת, וַיֹּ֣אמֶר אֲלֵהֶ֑ם מֵאַ֥יִן בָּאתֶ֖ם, וַיֹּ֣אמְר֔וּ, מֵאֶ֥רֶץ כְּנַ֖עַן לִשְׁבָּר־אֹֽכֶל.

(ח) וַיַּכֵּ֥ר יוֹסֵ֖ף, אֶת־אֶחָ֑יו; וְהֵ֖ם, לֹ֥א הִכִּרֻֽהוּ.

(ט) וַיִּזְכֹּ֣ר יוֹסֵ֗ף – אֵ֚ת הַחֲלֹמוֹת֙, אֲשֶׁ֣ר חָלַ֣ם לָהֶ֔ם; וַיֹּ֥אמֶר אֲלֵהֶ֖ם מְרַגְּלִ֣ים אַתֶּ֑ם, לִרְא֥וֹת אֶת־עֶרְוַ֖ת הָאָ֥רֶץ בָּאתֶֽם.

(י) וַיֹּ֣אמְר֔וּ אֵלָ֖יו, לֹ֣א אֲדֹנִ֑י; וַעֲבָדֶ֣יךָ בָּ֔אוּ, לִשְׁבָּר־אֹֽכֶל.

(יא) כֻּלָּ֣נוּ, בְּנֵ֣י אִישׁ־אֶ֣חָד נָחְנ֔וּ; כֵּנִ֥ים אֲנַ֖חְנוּ, לֹֽא־הָיוּ֙ עֲבָדֶ֣יךָ מְרַגְּלִֽים.

(יב) וַיֹּ֣אמֶר, אֲלֵהֶ֑ם: לֹ֣א, כִּֽי־עֶרְוַ֥ת הָאָ֖רֶץ בָּאתֶ֥ם לִרְאֽוֹת.

(יג) וַיֹּ֣אמְר֔וּ, שְׁנֵ֤ים עָשָׂר֙ עֲבָדֶ֣יךָ אַחִ֔ים אֲנַ֖חְנוּ בְּנֵ֣י אִישׁ־אֶ֣חָד – בְּאֶ֣רֶץ כְּנָ֑עַן; וְהִנֵּ֤ה הַקָּטֹן֙ אֶת־אָבִ֣ינוּ הַיּ֔וֹם, וְהָאֶ֥חָד אֵינֶֽנּוּ.

(יד) וַיֹּ֣אמֶר אֲלֵהֶ֔ם, יוֹסֵ֖ף: ה֣וּא, אֲשֶׁ֣ר דִּבַּ֔רְתִּי אֲלֵכֶ֖ם לֵאמֹ֑ר – מְרַגְּלִ֥ים אַתֶּֽם.

(טו) בְּזֹ֣את, תִּבָּחֲנ֗וּ: חֵ֚י פַּרְעֹ֔ה אִם־תֵּצְא֖וּ מִזֶּ֑ה, כִּ֣י אִם־בְּבֹ֥א אֲחִיכֶ֖ם הַקָּטֹ֥ן הֵֽנָּה.

(טז) שִׁלְח֣וּ מִכֶּ֗ם אֶחָד֙, וְיִקַּ֣ח אֶת־אֲחִיכֶ֔ם, וְאַתֶּ֖ם הֵאָסֵ֑רוּ, וְיִבָּחֲנ֣וּ דִבְרֵיכֶ֔ם הַאֱמֶ֥ת אִתְּכֶ֖ם; וְאִם־לֹ֣א – חֵ֤י פַּרְעֹה֙, כִּ֣י מְרַגְּלִ֔ים אַתֶּֽם.

(יז) וַיֶּאֱסֹ֥ף אֹתָ֖ם אֶל־מִשְׁמָ֑ר, שִׁלֹּ֖שֶׁת יָמִֽים.

(יח) וַיֹּ֣אמֶר אֲלֵהֶ֗ם יוֹסֵף֙ בַּיּ֣וֹם הַשְּׁלִישִׁ֔י, זֹ֥את עֲשׂ֖וּ וִחְי֑וּ; אֶת־הָאֱלֹהִ֥ים, אֲנִ֖י יָרֵֽא.

(יט) אִם־כֵּנִ֣ים אַתֶּ֔ם – אֲחִיכֶ֥ם אֶחָ֖ד, יֵאָסֵ֣ר בְּבֵ֣ית מִשְׁמַרְכֶ֑ם; וְאַתֶּ֗ם לְכ֛וּ הָבִ֥יאוּ, שֶׁ֖בֶר רַעֲבוֹ֥ן בָּתֵּיכֶֽם.

(כ) וְאֶת־אֲחִיכֶם֙ הַקָּטֹ֣ן תָּבִ֔יאוּ אֵלַ֑י, וְיֵאָמְנ֤וּ דִבְרֵיכֶם֙ וְלֹ֣א תָמ֔וּתוּ; וַיַּעֲשׂ֖וּ־כֵֽן.

(כא) וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו, אֲבָל אֲשֵׁמִים אֲנַחְנוּ עַל־אָחִינוּ, אֲשֶׁר רָאִינוּ צָרַת נַפְשׁוֹ בְּהִתְחַנְנוֹ אֵלֵינוּ, וְלֹא שָׁמָעְנוּ; עַל־כֵּן בָּאָה אֵלֵינוּ, הַצָּרָה הַזֹּאת.

(כב) וַיַּעַן רְאוּבֵן אֹתָם לֵאמֹר, הֲלוֹא אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם לֵאמֹר אַל־תֶּחֱטְאוּ בַיֶּלֶד – וְלֹא שְׁמַעְתֶּם; וְגַם־דָּמוֹ, הִנֵּה נִדְרָשׁ.

(כג) וְהֵם לֹא יָדְעוּ, כִּי שֹׁמֵעַ יוֹסֵף: כִּי הַמֵּלִיץ, בֵּינֹתָם.

(כד) וַיִּסֹּב מֵעֲלֵיהֶם, וַיֵּבְךְּ; וַיָּשָׁב אֲלֵהֶם, וַיְדַבֵּר אֲלֵהֶם, וַיִּקַּח מֵאִתָּם אֶת־שִׁמְעוֹן, וַיֶּאֱסֹר אֹתוֹ לְעֵינֵיהֶם.

(כה) וַיְצַו יוֹסֵף, וַיְמַלְאוּ אֶת־כְּלֵיהֶם בָּר, וּלְהָשִׁיב כַּסְפֵּיהֶם אִישׁ אֶל־שַׂקּוֹ, וְלָתֵת לָהֶם צֵדָה לַדָּרֶךְ; וַיַּעַשׂ לָהֶם, כֵּן.

(כו) וַיִּשְׂאוּ אֶת־שִׁבְרָם, עַל־חֲמֹרֵיהֶם; וַיֵּלְכוּ, מִשָּׁם.

(כז) וַיִּפְתַּח הָאֶחָד אֶת־שַׂקּוֹ, לָתֵת מִסְפּוֹא לַחֲמֹרוֹ – בַּמָּלוֹן; וַיַּרְא, אֶת־כַּסְפּוֹ, וְהִנֵּה־הוּא, בְּפִי אַמְתַּחְתּוֹ.

(כח) וַיֹּאמֶר אֶל־אָחָיו הוּשַׁב כַּסְפִּי, וְגַם הִנֵּה בְאַמְתַּחְתִּי; וַיֵּצֵא לִבָּם, וַיֶּחֶרְדוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו לֵאמֹר, מַה־זֹּאת עָשָׂה אֱלֹהִים, לָנוּ.

(כט) וַיָּבֹאוּ אֶל־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם, אַרְצָה כְּנָעַן; וַיַּגִּידוּ לוֹ, אֵת כָּל־הַקֹּרֹת אֹתָם לֵאמֹר.

(ל) דִּבֶּר הָאִישׁ אֲדֹנֵי הָאָרֶץ, אִתָּנוּ – קָשׁוֹת; וַיִּתֵּן אֹתָנוּ, כִּמְרַגְּלִים אֶת־הָאָרֶץ.

(לא) וַנֹּאמֶר אֵלָיו, כֵּנִים אֲנָחְנוּ: לֹא הָיִינוּ, מְרַגְּלִים.

(לב) שְׁנֵים־עָשָׂר אֲנַחְנוּ אַחִים, בְּנֵי אָבִינוּ; הָאֶחָד אֵינֶנּוּ, וְהַקָּטֹן הַיּוֹם אֶת־אָבִינוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן.

(לג) וַיֹּאמֶר אֵלֵינוּ, הָאִישׁ אֲדֹנֵי הָאָרֶץ, בְּזֹאת אֵדַע, כִּי כֵנִים אַתֶּם: אֲחִיכֶם הָאֶחָד הַנִּיחוּ אִתִּי, וְאֶת־רַעֲבוֹן בָּתֵּיכֶם קְחוּ וָלֵכוּ.

(לד) וְהָבִיאוּ אֶת־אֲחִיכֶם הַקָּטֹן, אֵלַי, וְאֵדְעָה כִּי לֹא מְרַגְּלִים אַתֶּם, כִּי כֵנִים אַתֶּם; אֶת־אֲחִיכֶם אֶתֵּן לָכֶם, וְאֶת־הָאָרֶץ תִּסְחָרוּ.

(לה) וַיְהִי, הֵם מְרִיקִים שַׂקֵּיהֶם, וְהִנֵּה־אִישׁ צְרוֹר־כַּסְפּוֹ, בְּשַׂקּוֹ; וַיִּרְאוּ אֶת־צְרֹרוֹת כַּסְפֵּיהֶם, הֵמָּה וַאֲבִיהֶם – וַיִּירָאוּ.

(לו) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יַעֲקֹב אֲבִיהֶם, אֹתִי שִׁכַּלְתֶּם: יוֹסֵף אֵינֶנּוּ, וְשִׁמְעוֹן אֵינֶנּוּ, וְאֶת־בִּנְיָמִן תִּקָּחוּ, עָלַי הָיוּ כֻלָּנָה.

(לז) וַיֹּאמֶר רְאוּבֵן, אֶל־אָבִיו לֵאמֹר, אֶת־שְׁנֵי בָנַי תָּמִית, אִם־לֹא אֲבִיאֶנּוּ אֵלֶיךָ; תְּנָה אֹתוֹ עַל־יָדִי, וַאֲנִי אֲשִׁיבֶנּוּ אֵלֶיךָ.

(לח) וַיֹּאמֶר, לֹא־יֵרֵד בְּנִי עִמָּכֶם: כִּי־אָחִיו מֵת וְהוּא לְבַדּוֹ נִשְׁאָר, וּקְרָאָהוּ אָסוֹן בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר תֵּלְכוּ־בָהּ, וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־שֵׂיבָתִי בְּיָגוֹן, שְׁאוֹלָה.

שם ה' מובא בכתיב ה'. הפסוקים המלאים בקישורים למטה.

⚖️ כתוב / מפרשים

בצד אחד מה שכתוב בפסוק, ובצד השני פירוש. הפירוש הוא דרך אחת להבין, לא חלק מהפסוק.

📜 **כתוב:** "וַיִּזְכֹּר יוֹסֵף – אֵת הַחֲלֹמוֹת, אֲשֶׁר חָלַם לָהֶם" (בראשית מב, ט)

💭 **מפרשים:** רש"י: "וְיָדַע שֶׁנִּתְקַיְּמוּ שֶׁהֲרֵי הִשְׁתַּחֲווּ לוֹ". רמב"ן חולק: "וּלְפִי דַּעְתִּי שֶׁהַדָּבָר בְּהֵפֶךְ": כשראה אותם משתחווים, הבין שהחלום עדיין לא התגשם במלואו.

📜 **כתוב:** "אֲבָל אֲשֵׁמִים אֲנַחְנוּ עַל־אָחִינוּ" (בראשית מב, כא)

💭 **מפרשים:** רמב"ן: "חָשְׁבוּ לָהֶם הָאַכְזָרִיּוּת לְעֹנֶשׁ גָּדוֹל יוֹתֵר מִן הַמְּכִירָה". ספורנו: "וּכְנֶגֶד מִדַּת אַכְזָרִיּוּתֵינוּ זֶה הָאִישׁ מִתְאַכְזֵר עָנְדֵּנוּ": מידה כנגד מידה.

👩‍🏫 מהלך השיעור (45 דקות)

חומרים: תנ"ך (או דף הפסוקים מהעמוד הזה), מצגת, דף עבודה, לוח

1. פתיחה: התנצלות, נקמה או בדיקה? (4 דקות)
2. קריאה: א-ט, הירידה, ההשתחוויה ו"וַיִּתְנַכֵּר"; סימון השורש נכ"ר (9 דקות)
3. כתוב/מפרשים: "וַיִּזְכֹּר יוֹסֵף אֵת הַחֲלֹמוֹת", רש"י מול רמב"ן (8 דקות)
4. יח-כד: ההודאה, ראובן, ובכי יוסף; קריאה בתפקידים (10 דקות)
5. כה-לח: הכסף בשקים ותגובת יעקב (7 דקות)
6. דיון: עונש או מבחן? וכרטיס יציאה (7 דקות)

💬 שאלות לדיון

הבנה (מה כתוב?)

1. למה לא שלח יעקב את בנימין עם אחיו (מב, ד)?
2. באיזו האשמה האשים יוסף את אחיו, ומה דרש מהם (מב, ט-כ)?

פרשנות (מה זה אומר?)

1. מה ההבדל בין רש"י לרמב"ן בפירוש "וַיִּזְכֹּר יוֹסֵף"? איך כל פירוש מסביר את התנהגות יוסף?

2. מה מוסיף פסוק כא על מכירת יוסף, שלא סופר בפרק לז?

הערכה (מה דעתי?)

1. האם יוסף נהג נכון כשהתנכר לאחיו? נמקו.
2. מה ההבדל בין "להצטער" לבין "לחזור בתשובה"? איפה עומדים האחים בסוף הפרק?

🏁 סיכום השיעור

יוסף מזהה את אחיו, אבל הם אינם מזהים אותו. במקום להתגלות, הוא מעמיד אותם במבחן, והם מתחילים להודות: "אֲבָל אֲשֵׁמִים אֲנַחְנוּ". יוסף בוכה בסתר. התהליך לא נגמר: בנימין עדיין בבית, ושמעון אסור.

🎟️ כרטיס יציאה (2 דקות)

בסוף השיעור כל תלמיד משלים על פתק: "האם יוסף מעניש את אחיו או בוחן אותם? משפט אחד עם ראיה מהפרק."

🧭 התאמה לפי זרם

השיעור מתאים לשני הזרמים. ההבדל בדגשים:

ממלכתי

- קריאה ספרותית: המשחק בשורש נכ"ר (וַיַּכִּרֵם / וַיִּתְנַכֵּר / לֹא הִכִּרֻהוּ) והקשר ל"הַכָּרַ־נָא".
- אירוניה דרמטית: הקוראים ויוסף יודעים, האחים לא; האחים מדברים בעברית בלי לדעת שהוא מבין (כג).
- דיון ערכי פתוח: חרטה, אשמה, ומה מגיע למי שפגע בנו.
- דמות יעקב: אב שכול שמאשים את בניו ("אֹתִי שִׁכַּלְתֶּם").

ממלכתי-דתי (חמ"ד)

- מחלוקת רש"י ורמב"ן על "וַיִּזְכֹּר יוֹסֵף אֶת הַחֲלֹמוֹת": האם יוסף פועל כדי שהחלומות יתקיימו?
- ספורנו (מב, כא): מידה כנגד מידה בהשגחה.
- רש"י (מב, כד): יוסף בוכה "לְפִי שֶׁשָּׁמַע שֶׁהָיוּ מִתְחָרְטִין": שלבי התשובה.
- האחים רואים יד אלוהים: "מַה־זֹּאת עָשָׂה אֱלֹהִים לָנוּ" (כח).

💡 הערות למורה

כדאי לסמן על הלוח את כל המילים מהשורש נכ"ר בפרקים לז, לח ומב. בקריאה בתפקידים אפשר לחלק: מספר, יוסף, ראובן, האחים, יעקב. למתקשים: דף עם תמיכה.

📝 בדף העבודה

השורש נכ"ר, רש"י ורמב"ן על "וַיִּזְכֹּר יוֹסֵף", ההודאה בפסוק כא, שאלה בסגנון בגרות ומחוון. יש גם גרסה עם תמיכה.

מקורות

- בראשית מב (מכון ממרא)
- רש"י על בראשית מב, ז (ספריא)
- רמב"ן על בראשית מב, ט (ספריא)
- רש"י על בראשית מב, ט (ספריא)
- רמב"ן על בראשית מב, כא (ספריא)
- ספורנו על בראשית מב, כא (ספריא)
- רש"י על בראשית מב, כד (ספריא)

מחוון: האחים יורדים למצרים: "אבל אשמים אנחנו"

1. "וַיַּכִּרֵם" (הכיר), "וַיִּתְנַכֵּר" (נעשה זר), "וַיַּכֵּר" (הכיר), "לֹא הִכִּרֻהוּ" (לא הכירו). מזכירות את "הַכָּרַ־נָא" (לז, לב; לח, כה).
2. רש"י: יוסף ראה שהחלומות התקיימו, כי השתחוו לו. רמב"ן: ההפך, יוסף הבין שהחלום לא התקיים במלואו (בנימין ויעקב חסרים), ולכן דרש להביא את בנימין, כדי שגם האחד עשר ישתחוו.
3. הם מודים שראו את "צָרַת נַפְשׁוֹ בְּהִתְחַנְּנוֹ אֵלֵינוּ, וְלֹא שָׁמָעְנוּ". חדש: יוסף התחנן אליהם בבור, ופרק לז לא סיפר זאת.
4. האחים: "אֲבָל אֲשֵׁמִים אֲנַחְנוּ", מאשימים את עצמם באכזריות. ראובן: "הֲלוֹא אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם... וְלֹא שְׁמַעְתֶּם", מאשים אותם ומזכיר שניסה למנוע.
5. רש"י: "מְלַמֵּד שֶׁחָשְׁדָן שֶׁמָּא הֱרָגוּהוּ אוֹ מְכָרוּהוּ כְּיוֹסֵף": יעקב חושד בבניו.
6. תשובה טובה: עמדה; ראיות: ט (החלומות, רש"י/רמב"ן), כא (ההודאה שנשמעת אחרי הלחץ), כד (הבכי מראה שאין כאן נקמה); מסקנה. ניקוד מוצע: עמדה 3, שלוש ראיות × 4, פרשן 3, מסקנה 2.

פרשנות מסומנת כפרשנות (רש"י, רמב"ן, אבן עזרא, ספורנו ופרשנים נוספים מתוך ספריא). נוסח הפסוקים ממכון ממרא; שם ה׳ מובא בכתיב ה׳. ממלכתי: סיפורי יוסף ואחיו (בראשית לח-נ) נלמדים בחטיבה העליונה בלימודי התנ"ך (קריאה צמודה, ניתוח ספרותי ודיון ערכי); יש לבדוק מול תכנית הבגרות העדכנית ובחירת בית הספר. חמ"ד: לימוד חומש עם פרשנים (רש"י, רמב"ן, אבן עזרא, ספורנו ומדרש); הפרשנות מסומנת כפרשנות. יש לבדוק מול התכנון השנתי של בית הספר.